Participar, existir. Com potenciar la participació de les noies pakistaneses i índies a l'Hospitalet? Factors que hi influeixen i accions que la impulsen

Sandra Alarcón López

Participar, existir. Com potenciar la participació de les noies pakistaneses i índies a l'Hospitalet? Factors que hi influeixen i accions que la impulsen.

Participar, existir. ¿Cómo potenciar la participación de las chicas pakistaníes e índias en l'Hospitalet? Factores que influyen y acciones que la impulsan.

To participate, to exist. How to promote the participation of pakistani and indian girls in l'Hospitalet? Influencing factors and boosting actions.

Sandra Alarcón López

Filòloga i professora

RESUM

L'article presenta la recerca realitzada al 2019 en un institut de l'Hospitalet, amb l'objectiu de conèixer els factors que influeixen en la participació escolar i ciutadana de les alumnes pakistaneses i índies i la percepció que tenen elles i les persones del seu entorn educatiu d'aquesta situació. A partir d'un estudi etnogràfic es recull l'experiència de deu alumnes mitjançant un registre observacional, complementat amb dues entrevistes i un grup de discussió, que analitzen els factors que faciliten les seves oportunitats per participar a la societat i les possibilitats d'acció de les joves en relació a la seva ciutadania. Els resultats ofereixen elements d'anàlisi per a les persones educadores i per al disseny de futurs projectes educatius que persegueixen el desenvolupament personal i social d'aquestes noies. En aquest cas, els resultats van activar noves accions a l'institut i ara, cinc anys després, es mostra com s'ha promogut la participació de les noies i dones d'aquests orígens.

Paraules clau: participació, gènere, família, identitat, diàleg intercultural.

RESUMEN

El artículo presenta la investigación realizada en 2019 en un instituto de l'Hospitalet, con el objetivo de conocer los factores que influyen en la participación escolar y ciudadana de las alumnas pakistanís e indias y la percepción que tienen ellas y su entorno educativo de esta situación. A partir de un estudio etnográfico se recoge la experiencia de diez alumnas mediante un registro observacional, complementado con dos entrevistas y un grupo de discusión, que analizan los factores que facilitan sus oportunidades para participar en la sociedad y las posibilidades de acción de las jóvenes en relación a su ciudadanía. Los resultados ofrecen elementos de análisis para las personas educadoras y para el diseño de proyectos educativos que persiguen el desarrollo personal y social de estas chicas. En este caso, los resultados activaron nuevas acciones en el instituto y ahora, cinco años después, se muestra cómo se ha promovido la participación de las chicas y mujeres de estos orígenes.

Palabras clave: participación, género, familia, identidad, diálogo intercultural.

ABSTRACT

This article presents the research developed in 2019 in a high school in l'Hospitalet, with the purpose of knowing the factors influencing the school and citizen participation of the Pakistani and Indian female students and knowing what they and people in their education setting think about this situation. Based on an ethnographic study the experience of ten female students is described through an observational recording, together with two interviews and a focus group that analyse the factors facilitating their participation in society and possible actions for these girls in relation to their citizenship. Results show elements for educators and for the design of future educational projects aiming at improving the personal and social development of Pakistani and Indian girls. In this case, results triggered actions in the school and now, five years later, it is shown how participation of girls from these countries has been promoted.

Keywords: participation, gender, family, identity, intercultural dialogue.

INTRODUCCIÓ

Segons les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT, 2024), actualment a l'Hospitalet de Llobregat viuen 73.394 persones de nacionalitat estrangera. El Pakistan i l'Índia són dos dels països des dels quals arriba més població a la ciutat. Concretament, hi viuen 4.698 persones de nacionalitat pakistanesa (1.698 dones i 3.000 homes) i 4.377 persones de nacionalitat índia (1.689 dones i 2.688 homes).

Quan les nenes i les noies del Pakistan i l'Índia arriben a la societat catalana, s'obren davant d'elles noves possibilitats acadèmiques, professionals i socials, però no sempre nous horitzons. Tot i que se les escolaritza per imperatiu legal, les joves surten poc de casa i no acostumen a participar en activitats que les entitats del barri ofereixen. Quan fan setze anys algunes d'elles no continuen estudiant, sinó que abandonen el seu petit cercle social escolar per limitar-se a una vida privada a casa. Per tant, malgrat que la societat d'acollida els brinda el dret a participar en l'entorn i formar-se com a ciutadanes, les seves perspectives de futur a vegades són reduïdes, i el seu desenvolupament personal i social es veu més limitat que als seus països d'origen.

Els equips professionals de l'àmbit educatiu i social combinen la passió per la seva feina amb emocions com la impotència i la frustració quan s'adonen que les accions que es fan des dels centres educatius o des del barri a vegades no aconsegueixen la inclusió total i la participació en l'entorn de les noies pakistaneses i índies i, en conseqüència, la construcció de la seva identitat es veu perjudicada.

Davant d'aquest problema social, afloren algunes de les preguntes que han estat les promotores de la recerca que es presenta en aquest article. Per què moltes alumnes del Pakistan i l'Índia no participen en les activitats proposades fora dels centres escolars? Quina percepció tenen elles d'aquesta situació? Què falla al sistema educatiu, al centre escolar o a l'entorn que no s'aconsegueix la seva inclusió? Quins tipus d'actuacions podem dur a terme per promoure la seva participació a la comunitat?

A partir d'aquestes preguntes el tema de recerca plantejat en aquest article s'ha centrat en la participació de les noies pakistaneses i índies en la comunitat, i la percepció que tenen elles sobre aquesta participació i, en conseqüència, sobre l'afectació que té en la construcció de la seva identitat. Així, l'article mostra els resultats de la recerca duta a terme, els

objectius de la qual eren identificar els factors que influeixen en la participació ciutadana de les noies de l'Índia i el Pakistan, i analitzar la percepció que elles tenen sobre aquesta situació, per tal d'oferir informació rellevant a les persones educadores per dissenyar intervencions futures orientades a fomentar la participació activa d'aquestes joves.

2. CONCEPTUALITZACIÓ TEÒRICA

La història de la humanitat ha anat acompanyada sempre per la negació de l'estatus de ciutadans i ciutadanes a alguns col·lectius de la població. Persones d'origen immigrat en situació irregular, per exemple, no tenen drets com a ciutadans/es en molts països. De la mateixa manera, les dones no tenen dret a l'educació i a la participació en molts altres. Independentment de tenir-hi o no el dret, amb freqüència es troben casos de persones que legalment tenen l'estatus de ciutadans/es, però tanmateix no poden exercir els seus drets per altres motius. És el cas que ocupa la investigació presentada en aquest article: les joves nouvingudes del Pakistan i l'Índia que arriben a la societat catalana de l'Hospitalet, la qual els atorga el ple dret a l'educació i a la participació i, en canvi, acaben excloses del sistema. En aquest sentit, el marc teòric d'aquesta recerca gira entorn dels següents aspectes i conceptes clau: ciutadania, participació, gènere, família i identitat.

Figura 1: Mans de les noies participants en la recerca de 2019. Font: elaboració pròpia

2.1 La ciutadania com a procés i la participació

La ciutadania es genera a partir de la participació activa (GREDI), que està constituïda per quatre elements: la participació com a dret, com a deure, com a instrument de millora personal, i com a necessitat social. Aquests elements són essencials per a la construcció de la identitat dels ciutadans i ciutadanes d'una societat plural i democràtica.

En primer lloc, el **dret** de participació és essencial a l'estatus legal de ciutadana i ciutadà, perquè converteix la persona en agent de la seva societat, brindant-li la possibilitat de participar en decisions relacionades amb el seu entorn (Folgueiras, 2008). La participació com a dret implica la creació d'espais participatius que promoguin la inclusió. Qualsevol persona té dret a sentir-se inclosa a la comunitat on viu per poder desenvolupar-se personal i socialment de forma òptima. Així, mitjançant la inclusió es genera el reconeixement mutu entre subjectes de diferents cultures i es fomenta el sentiment de pertinença, alhora que es promou el judici crític i es dona visibilitat a persones que d'altres maneres restarien silenciades. D'altra banda, la participació implica que els individus participants facin ús de les habilitats comunicatives, la presa de decisions i la resolució de conflictes. Així, la participació com a dret afavoreix dos elements essencials en societats multiculturals: la inclusió i la bona convivència.

En segon lloc, la participació com a **deure** genera compromís social i solidaritat i es vincula a la responsabilitat perquè està lligada a un projecte comú de societat que es nodreix d'objectius compartits, i per tant tothom n'és responsable. Tal i com indica Luna (2010), la responsabilitat implica el deure d'una participació efectiva, però potser caldria replantejar el concepte de responsabilitat i qüestionar-nos el següent: el fet que una persona no participi en el seu entorn significa que és irresponsable? No és el mateix que una persona no hi participi perquè voluntàriament no ho vol, que una persona no hi participi perquè motius externs a ella no li permeten fer-ho. Possiblement aquest és el cas d'algunes noies pakistaneses i índies, les quals si no hi participen potser no és per manca de responsabilitat, sinó perquè socialment no se les deixa esdevenir responsables en el seu entorn.

En tercer lloc, la participació és un **instrument de millora personal** que promou l'apoderament de les persones. És un element contra l'exclusió social, afavoreix les competències ciutadanes, ofereix oportunitats socials i millora l'autoconcepte. Santos (2009) destaca que per a les famílies nouvingudes el centre escolar és el primer espai social on se'ls reconeix com a persones, i no com a força de treball, com a font de conflictes socials o com a xifra estadística. En el cas de les joves pakistaneses i índies trobem que, tot i que se les reconeix com a subjectes i tenen el dret a la participació que els ofereix la societat catalana, sovint aquest reconeixe-

ment legal no els serveix per a participar-hi i convertir-se en agents de canvi social.

El gènere és un aspecte d'exclusió de la participació, ja que tradicionalment els homes han estat vinculats a l'esfera pública, mentre que a les dones se les ha relegat a l'esfera privada (la família, la cura, els sentiments). En aquest sentit, Sen (2007) adverteix que «*cuando las mujeres carecen de poder de decisión (…), lo cual equivale a una desposesión de su acción y participación, la situación puede provocar un efecto nocivo en su bienestar*» (p. 268). Per això és necessari crear espais on les dones puguin exercir la seva ciutadania i participar activament, alhora que s'eliminen barreres que impedeixen la seva participació. Així, s'afavoreix l'apoderament dels col·lectius més marginats i silenciats (com el de les dones pakistaneses i índies) i es trenca amb la seva invisibilitat.

En quart lloc, la participació és una **necessitat personal i social**. La participació genera identitat cívica ja que contribueix a manifestar la pertinença i fomenta la relació interpersonal i el diàleg. Les persones han de participar al barri perquè així es desenvolupa la dimensió emocional col·lectiva, es construeix una xarxa de valors comuns i es crea el sentiment de pertinença. És a dir, «*participar implica un canvi en els valors i actituds de les persones, passar de ser producte de les circumstàncies a ser actor, protagonista, a tenir projectes i sentir-se amb possibilitat de fer*» (Oraisón, 2016, p. 105). En aquest sentit, el desenvolupament de la identitat cívica de les noies pakistaneses i índies pot resultar amenaçat si la seva participació en la comunitat és baixa, limitant així aspectes molt importants de la construcció de la seva identitat en l'àmbit personal i social.

2.2 Tipus de participació

Segons el rol del jovent amb les persones adultes, existeixen diferents nivells de participació. Novella i Trilla (2001), basant-se en l'escala de classificació de Hart (1992), estableixen quatre nivells de participació: simple (quan l'infant o jove participa com a agent passiu en una activitat que una persona adulta ha organitzat i, per tant, no intervé en el disseny, sinó que només el consumeix); consultiva (quan participa en una activitat, n'entén els motius, se l'escolta i se li demana opinió); projectiva (s'implica de manera activa en la creació i valoració de l'activitat i, per tant, són persones corresponsables i actives que opinen i actuen); i metaparticipació (demana ser escoltat/ada, reclama el dret a participar i s'autoorganitza).

D'aquests quatre nivells de participació n'hi ha dos que les alumnes pakistaneses i índies és possible que no aconsegueixin assolir en els casos

relacionats amb l'entorn familiar i comunitari. Són la participació projectiva i la metaparticipació. Aquests dos nivells és difícil que es donin en joves en general, en les joves pakistaneses i índies en particular, si no senten un apoderament que promogui la seva participació i reivindicació de ser escoltades i visibilitzades. La recollida de dades d'aquest estudi permet conèixer el nivell de participació en què es troben aquestes alumnes i com influeix en el seu desenvolupament personal i social.

Joves pakistaneses com la coneguda activista Malala Yousafzai han aconseguit desenvolupar els nivells de participació projectiva i de metaparticipació gràcies al seu context familiar. Tal i com la Malala (2018) destaca, «*el meu pare sempre m'escoltava, escoltava les meves històries, les meves queixes, les meves preocupacions i els meus plans. El meu pare em va fer adonar que la meva veu era poderosa i important. Això és el que em va animar i em va donar una gran seguretat (...) i jo sentia que tenia el poder d'alçar la veu per defensar la meva educació i els meus drets*» (p. 5).

2.3 Les famílies

El context familiar és un dels elements clau per a la construcció de la identitat, i l'afavoriment o la limitació de la participació de les joves en l'entorn de la societat d'acollida. Tot i que cada cultura segueix patrons de comportament, tradicions i normes pròpies, és el context familiar el que realment determina els valors inculcats als més petits i les més petites de cada llar. La família és com una institució (Yousafzai, 2018) i el context familiar condiciona les oportunitats de les noies.

Moltes famílies eduquen les filles i els fills en relació al gènere. En conseqüència, les expectatives de les famílies índies i pakistaneses acostumen a ser inferiors sobre les filles que sobre els fills. A vegades també hi ha diferència entre les expectatives de l'equip docent i de les famílies quant al creixement acadèmic i personal del jovent, i això genera discrepàncies, prejudicis, intolerància i manca de diàleg, creant conflictes personals i emocionals en les joves (Sánchez, 2006).

Aquestes diferències i discrepàncies entre les expectatives familiars i les de la societat d'acollida generen un conflicte personal en infants i joves en general, i concretament en les noies d'aquests orígens. El llibre *Los mundos de Kaur* (2021), una història basada en experiències reals de joves índies arribades a Catalunya, ens descriu aquests conflictes interns i com se sent una d'elles: «*No era la primera vez que se sentía juzgada por las dos culturas (...). Siempre le tocaba actuar como si no le importara, como si aquella dualidad fuera lo más normal del mundo, como si no le afectara. Pero a veces era cansado y se sentía impotente*» (p. 110).

2.4 La cultura en relació al gènere

«Haver nascut dona sabia que volia dir haver nascut impotent, ser incapaç d'existir sola» (Phoolan Devi, 1996, p. 268). Aquestes paraules de la coneguda política Devi (1996) resumeixen com el gènere construeix la identitat i com existeixen més restriccions per a les noies que per als nois a l'Índia i al Pakistan.

Devi (1996) recorda amb detall el que li deien quan era nena i adolescent: «*no et moguis, no facis dolenteries, no et belluguis i no diguis ni una paraula!» (*p. 69). Tot i que moltes famílies encoratgen les noies a estudiar, se les persuadeix dels límits que han de posar en les seves accions i segueixen imposant normes tradicionals de gènere basades en valors com el matrimoni, la família i la llar. D'aquesta manera, a l'adolescència s'anticipen els rols adults per a les noies i el futur es tanca davant de les adolescents d'una manera que no ocorre amb els nois (Bansal, 2014).

Les protagonistes de *Los mundos de Kaur* (2021) també destaquen les diferències de gènere presents a la seva cultura: «*es el destino de las mujeres sacrificarnos toda la vida; primero, por los padres; luego, por los maridos; después, llegan los hijos. ¿Y nosotras? ¿En qué momento podemos pensar en nosotras? ¿Qué se nos permite? ¿Cuáles son nuestros derechos?*» (p. 70).

Ciutats multiculturals com l'Hospitalet es caracteritzen per l'heterogeneïtat de la seva població afavorint el dinamisme i l'energia dels seus espais, però també provocant l'exclusió i la marginació d'alguns col·lectius (Folgueiras, 2009). Aquesta discriminació deriva de la seva poca participació en els espais públics i dualitza la població en dos grups: persones que hi participen i persones que no ho fan. Les dones d'origen immigrat, en tant que són dones i procedeixen de l'estranger, pateixen doblement exclusió.

Segons Petit (2005), una de les maneres més impactants d'exclusió és l'exclusió de la participació. La despossessió de l'oportunitat de participar pot afectar negativament el benestar de les persones (Sen, 2007). En aquest sentit, el tractament de la diversitat cultural és un repte que les societats multiculturals han d'afrontar mitjançant el reconeixement dels drets culturals dels col·lectius que conviuen en un territori.

2.5 Reconeixement de les cultures

Per treballar en multiculturalitat resulta essencial reconèixer les cultures. No podem jutjar l'entorn cultural de les noies pakistaneses i índies i pretendre que participin en la societat d'acollida sense conèixer prèviament els trets de la seva cultura. Per desenvolupar estratègies de relació inter-

culturals en l'àmbit educatiu i comunitari, les categories culturals elaborades per Hofstede (1999) estableixen característiques que aporten algunes generalitzacions respecte a cada país.

L'estudi de Hofstede (1999) assenyala que el Pakistan és un país amb un índex molt alt de col·lectivisme, que significa que les persones viuen en famílies extenses, no solen dir el que pensen per evitar la confrontació, la identitat grupal és forta i el subjecte no és lliure. Pel que fa al grau de distància jeràrquica, és habitual que al Pakistan s'accepti el poder com un aspecte bàsic, accepten la dependència i les desigualtats. El país també es caracteritza per tenir una cultura amb un índex molt alt d'evitació de la incertesa, és a dir, per a la gent qualsevol cosa nova és percebuda com un perill, sempre necessiten normes i no toleren les diferències. D'altra banda, pel que fa a l'Índia, tot i que els resultats són similars, la cultura es presenta més individualista i amb un nivell de distància jeràrquica més alt que al Pakistan.

Aquests trets s'han de tenir presents a l'hora d'establir relacions o proposar projectes destinats a joves provinents de l'Índia i el Pakistan.

2.6 Identitat cultural i identitat cívica

Cada persona adopta una identitat pròpia a partir de les experiències viscudes i pot trobar més o menys facilitat per encabir-la en el tapís multicultural de l'entorn on viu. La població femenina que ve del Pakistan i de l'Índia sovint troba que el seu bagatge cultural limita el seu creixement personal i social, afectant la construcció de la seva identitat.

Marín (2002) destaca tres tipus d'identitat assenyalats per Castells (1998). Primerament, la identitat legitimadora es produeix en grups que interioritzen la cultura de les institucions dominants de la societat. En segon lloc, la identitat de resistència és el resultat d'un grup que se sent devaluat socialment i en conseqüència s'aïlla de la resta per reforçar la seva identitat cultural. Aquest tipus d'identitat pot desembocar en processos de guetització (Palou, 2010). En tercer lloc, la identitat projecte es desenvolupa quan la persona crea una identitat basada en la seva cultura però també en aquelles que va trobant. És a dir, es forma a l'entorn d'una idea d'individu i d'una idea projectada de societat. Així, la creació de la identitat projecte està vinculada a la relació entre la identitat cultural (lligada a un projecte individual) i la identitat cívica (lligada a un projecte comú de societat), i la seva compatibilitat depèn de com es dugui a terme la construcció de cadascuna d'elles.

D'una banda, la identitat cultural es construeix a partir d'aspectes com la llengua, els costums, les tradicions, la religió o la forma de relacionar-se,

els quals modelen la forma d'entendre la vida de les persones. D'altra banda, la identitat cívica és aquella basada en un projecte de ciutadania amb interessos i objectius comuns a partir del reconeixement del pluralisme de tots els ciutadans i ciutadanes independentment de la identitat cultural.

Qamber (2002) afirma que sovint la identitat de les dones pakistaneses s'enforteix a la societat d'acollida perquè es reafirmen per defensar-se de les amenaces i la pressió que veuen en la cultura occidental que les vol modernitzar. Tanmateix, la identitat cultural pot ser compatible amb la identitat cívica mitjançant el diàleg intercultural i accions que promoguin la participació ciutadana. Tal i com indica Luna (2010), la creació d'identitat cívica «*no implica la renúncia a la pròpia identitat cultural*» (p. 78), sinó que cal concebre ambdues identitats des d'una dinàmica flexible que escapi del tancament cultural.

D'aquesta manera, el desenvolupament de la identitat cívica pot ser compatible amb la identitat cultural individual en aquelles societats que, davant de tapissos multiculturals com el de l'Hospitalet, promoguin un model de ciutadania activa, participativa i intercultural que ofereixi als ciutadans i ciutadanes oportunitats i espais per trobar-se, dialogar i construir una identitat compartida basada en els interessos comuns.

3. METODOLOGIA

3.1 Mètode, població i mostra

Per a la realització de l'estudi s'ha emprat el **mètode qualitatiu**, amb el qual s'han recollit dades i obtingut informació a partir de la veu directa de les noies en les quals es basa la recerca, enriquint l'estudi amb l'aportació de les seves experiències, opinions i percepcions. Tal i com expressa Parareda (2018) «*una recerca focalitzada en les veus parteix dels conceptes d'equitat i justícia social*» (p. 88). Aquesta recerca qualitativa s'ha basat principalment en un **estudi etnogràfic** enfocat des de la perspectiva intercultural i de gènere a partir del paradigma interpretatiu. Així, s'ha establert un enllaç directe amb la veu i la participació de les noies participants índies i pakistaneses, i això ha contribuït a comprendre millor el col·lectiu i proposar intervencions educatives que es basin realment en les necessitats que elles han expressat.

La **població** d'interès de la recerca és el col·lectiu femení de noies pakistaneses i índies d'entre 12 i 18 anys que viuen a Catalunya. Segons l'estadística de l'IDESCAT al 2019 (quan es va realitzar aquesta recerca), hi vivien 1.627 noies d'aquesta edat procedents del Pakistan i 694 noies d'origen indi.

La **mostra** consta de deu noies pakistaneses i índies amb edats compreses entre els 12 i els 18 anys que estudien en un institut de la zona nord de la ciutat de l'Hospitalet. Tant el barri com el centre ofereixen un tapís multicultural amb àmplia presència de població provinent del Pakistan i l'Índia i, més concretament, amb presència femenina al centre educatiu en el qual s'ha centrat la recerca. Així, la mostra s'ha escollit segons el tipus de mostreig teòric, on els subjectes han estat triats de forma intencionada d'acord amb uns criteris concrets i el potencial de cada cas per a la comprensió del tema objecte d'estudi.

El grup d'**informants** ha estat format per les tècniques del Servei de Mediació Comunitària de l'Ajuntament de l'Hospitalet, una coordinadora del Pla Educatiu d'Entorn, un tècnic del Consorci de Normalització Lingüística (CNL), la coordinadora de l'Esplai Pubilla Cases, la coordinadora de l'Associació Cultura Tretze, professorat de secundària i persones predisposades a parlar sobre les seves experiències personals (Komal Naz i Huma Jamshed, fundadores i directores de dues associacions). La combinació dels coneixements, actituds i aportacions de la mostra i el grup d'informants han dotat l'estudi d'una fonamentació àmplia.

3.2 Tècniques d'obtenció d'informació

Les tècniques emprades han estat les pròpies de la metodologia de la recerca qualitativa. Metodològicament, es tracta principalment d'un estudi etnogràfic, que combina les tècniques de l'observació, l'entrevista i el grup de discussió per comprendre la realitat que s'estudia en profunditat.

La combinació d'aquestes tècniques ha aportat una visió àmplia i fonamentada a l'estudi, ja que basant-se en diferents fonts i veus s'han triangulat les dades i s'han reduït els biaixos susceptibles de produir-se en recerques basades en una única font d'informació. Concretament, els resultats es basen en les dades recollides de l'observació participant, de dues entrevistes i d'un grup de discussió, tècniques que han estat connectades entre si, retroalimentant-se i seguint la lògica de l'embut. D'aquesta manera, la tècnica de l'observació (la primera a iniciar-se, i la més llarga) ha proporcionat l'apropament a un context més plural, oferint un coneixement més general de les experiències de les alumnes. Aquesta tècnica ha actuat com a filtre de la segona (les dues entrevistes individuals), que han servit per aprofundir en el tema d'estudi i complementar la primera tècnica (observació), alhora que han ajudat a orientar l'última tècnica (el grup de discussió).

S'ha realitzat **observació** sistemàtica participant durant sis mesos, la qual ha permès registrar en un diari de camp comportaments, situacions i diàlegs naturals, captar significats i processos implícits, i poder interpretar

millor les dades. «*Observar, no sólo es ver, sino analizar, (...) debe realizarse con el uso de todos los sentidos, de tal modo que le permitan al investigador configurar la realidad de una manera empírica y teórica para su comprensión*» (Campos i Lule, 2012, p. 50). En aquest cas, l'observació s'ha dut a terme a l'aula, en contacte directe i constant amb les joves, de manera que s'ha pogut fer una anàlisi exhaustiva de la realitat explicada per les alumnes.

S'han realitzat **entrevistes** individuals i semiestructurades a dues dones que han relatat la seva experiència mitjançant la reflexió i que, tenint en compte els objectius de la recerca, han estat potencialment rellevants per a l'estudi en tant que treballen activament en àmbits relacionats amb la participació ciutadana de dones d'origen pakistanès i indi. D'una banda, s'ha entrevistat Komal Naz, fundadora i directora de l'Associació Pakistaneses de Montcada i Reixac (PAKMIR) i l'Associació Estudiants Catalans d'Origen Pakistanès (ECOP). D'altra banda, s'ha entrevistat Huma Jamshed, fundadora i directora de l'Associació Cultural Educativa i Social-Operativa de Dones Pakistaneses (ACESOP). Les dues entrevistes enforteixen els resultats de la situació que s'investiga i complementen l'anàlisi dels factors que influeixen en la participació de les noies provinents del Pakistan i l'Índia aportant estratègies per fomentar la participació des de les entitats del barri i els centres.

El **grup de discussió** l'han format referents d'entitats i serveis educatius del barri (mediadores comunitàries i interculturals, coordinadores del Pla Educatiu d'Entorn, d'esplais, del CNL), professorat i alumnat. El grup es va reunir per parlar, contrastar opinions i perspectives sobre la participació de les noies a la comunitat.

4. RESULTATS OBTINGUTS

L'anàlisi de les dades recollides amb les diferents tècniques s'ha realitzat a partir dels processos de categorització i codificació manual. D'una banda, les categories generades (gènere, prejudicis, professorat, família, comunicació i diàleg, informació, identitat, adaptació, reconeixement) han estat el punt de partida per obtenir els resultats presentats. D'altra banda, amb la codificació s'ha assignat a cada unitat o grup d'unitats un codi identificador consistent en una combinació de lletres i/o números que sintetitzava un mateix concepte: entrevista (E), fundadora de l'associació PAKMIR i mediadora intercultural (E1), fundadora i directora de l'associació ECOP (E2), diari de camp (DC), grup de discussió (GD), coordinadora del Pla Educatiu d'Entorn (PEE), mediadores del Servei de Mediació Comunitària (MC1 i MC2), coordinadora de l'Associació Cultura Tretze (ACT), tècnic del Consorci de Normalització Lingüística (CNL), alumna del Pakistan (A1), alumna de l'Índia (A2) i professora de l'institut (P).

Els resultats obtinguts durant la recerca estan interconnectats entre si i serveixen per assolir l'objectiu plantejat amb aquest estudi: analitzar els factors que influeixen en la participació de les noies índies i pakistaneses.

Els resultats indiquen que el **nivell de participació** de moltes noies pakistaneses i índies és baix. D'una banda, segons l'escala de Hart (1992), la majoria es troba en la categoria de la no-participació (nivells 1, 2 i 3), en tant que la majoria de decisions i situacions de la seva vida són dirigides per persones adultes o, més concretament, per familiars masculins. Pel contrari, en l'àmbit escolar sí que apareix la participació en els nivells 4, 5, 6 i 7. D'altra banda, segons la classificació de Trilla i Novella (2001), es conclou que en l'àmbit familiar la majoria de noies es troba en un nivell simple de participació, en tant que acostumen a adoptar un rol passiu i d'espectadores, però no intervenen en la presa de decisions. Pel que fa a l'àmbit escolar, adquireixen un nivell de participació consultiva i, quan el professorat ho promou, projectiva. La metaparticipació es dona poc en les noies d'aquests orígens, ja que la seva identitat es construeix a partir de l'obediència i el no desviament de la norma i, això fa que no es qüestionin res ni reclamin els seus drets ni llibertats com a persones, com a filles i com a alumnes. Aquesta limitació fa que esdevinguin poc autònomes, poc crítiques o poc participatives:

> «Sempre ens diuen els nostres pares de que hem de ser ben educades, hem de ser molt tímides. Per aquest fet, nosaltres no juguem molt, no ens activem molt.» (GD-A1)

> «Quan els pares de les nenes diuen que has de ser tímida, has de ser així, doncs elles fan cas i per això deixen de participar.» (GD-A1)

> «Participar et fa tenir un criteri propi i una autonomia personal més treballada, la construcció d'una identitat.» (GD-K)

> «El fet que noies de l'Índia i Paquistan participin en algun projecte, ja és un trencament. (...) implica que per part seva ja tenen una certa força i una certa confiança.» (GD-CNL)

Els **rols de gènere**, els estereotips i la desigualtat entre dones i homes dins de l'estructura patriarcal pakistanesa i índia són factors que limiten la participació de les noies. Així, la figura femenina resta invisibilitzada, sense autonomia, capacitat de decisió ni llibertat:

> «El papel de madre no existe en nuestra sociedad. (…) Solo decide el padre, y si el padre es muy conservador, entonces ¿qué pasa? Que las chicas no pueden hacer nada.» (GD-A1)

«Las chicas han de ser sumisas y hacer solo lo que dicen los padres o los hijos, o marido.» (E2)

«La chica tiene más prohibiciones que el chico.» (GD-A1)

Els **prejudicis** i el **desconeixement** de les diferents persones implicades en les vides d'aquestes noies també influeixen en la seva participació social. Els resultats mostren que tant les famílies, com el professorat, com altres agents educatius, tenen prejudicis i desconeixement, i això dificulta el vincle i la confiança que promouria que les famílies permetessin a les seves filles participar en algunes activitats. D'una banda, aquests prejudicis i manca d'informació per part del **professorat** i les **entitats**, sumats de vegades a la manca de sensibilitat, generen que no s'impliquin en el procés d'adaptació de les noies. Això afecta el grau de participació de les alumnes al centre i a l'entorn. Si el professorat i les entitats consideren normal que les famílies no les deixin participar i no truquen a casa per informar-se'n, els limiten directament el dret a la participació:

«A vegades pensem que és això, perquè la cultura és així, i no truquem. Si tenim aquest imaginari cultural no mirarem realment el problema a la cara.» (GD-PEE)

«Clar, perquè no sabem: si no la deixen anar a la piscina. No sabem si no la deixa perquè és noia, perquè no deixen a la família, si no la deixa perquè no sap el que fem allà. O no vol...» (GD-P)

«Se tiende mucho a pedirles (a les famílies índies i pakistaneses) qué es lo que se tiene que hacer, y no qué es lo que necesitáis.» (GD-MC2)

«Si solo se exige la participación sin antes conocer, sin antes saber qué es lo que te está pasando y cómo te estás sintiendo, es como muy complicado que una persona participe si no hay ese reconocimiento primero.» (GD-MC2)

«Ens pensem que és una cosa cultural, però què coneixem? El que ens diuen o hem vist en una pel·lícula? Tenim molt desconeixement.» (GD-MC1)

"Una alumna paquistanesa no s'ha apuntat a l'activitat de piscina i, bueno, ja sé per què no va, perquè no li deixen els pares. I potser pensem que no és necessari ni trucar per explicar, perquè ja donem per suposat que no les deixen i que no hem de trucar.» (GD-P)

«El professor les cohibeix una mica, ja que els hi parla de manera brusca, i això les incomoda i les fa sentir insegures. El professor les pressiona perquè parlin més (...), posant-les en evidència i fent que hi

participin menys. Quan fan les pràctiques amb l'altra professora elles es mostren més tranquil·les i relaxades.» (DC 11/02)

Els resultats mostren que la **comunicació** i el **diàleg** amb les alumnes i les famílies afavoreix que les noies hi participin. El diàleg i l'obertura dels centres a les famílies venç els prejudicis i el desconeixement. També cal que professorat i entitats estiguin més pendents de les noies i intentin motivar-les a participar al centre i al barri:

«La implicación de profes y tutoras ayuda mucho a que una chica haga lo que quiera.» (GD-A1).

«Obrir a les famílies perquè així les famílies perden pors que tenen al cap.» (E1)

«El tema de piscina con mi hermana su tutora llamaba cada vez que faltaba. Entonces, al final mi padre tuvo que aceptar porque llamaba muchas veces. Y cuando me tocó a mí, mi padre (…) dijo, bueno, yo te dejo ir porque no quiero que me llamen tantas veces.» (GD-A1)

«En un diálogo sí que hay esa igualdad. Entonces, es importante la necesidad de encontrar espacios donde podernos conocer. Desde el conocimiento es desde donde vamos a poder participar todos.» (GD-MC2)

«A vegades l'alumnat nouvingut no s'assabenta gaire quan hi ha aquest tipus de concursos perquè no entenen bé les explicacions de tutoria, però des de l'aula d'acollida sempre intentem tornar a explicar aquest tipus d'activitats amb detall per promoure la seva participació.» (DC 23/04)

D'altra banda, els **prejudicis** per part de les **famílies** els genera una por i desconfiança tan intenses que limiten a les seves filles la participació perquè la veuen com una amenaça per a la seva **identitat** cultural. Els valors familiars estan lligats a l'honor, aspecte que aporta pressió social sobre les mares i els pares, els quals sovint es deixen endur pels rumors i allò que pensin els altres sobre la seva filla o la seva família. En conseqüència, limiten la llibertat de les noies per conservar l'honor familiar i no perdre les arrels:

«Es una sociedad que no vive pensando su beneficio, sino el qué dirán los demás.» (GD-K)

«Lo que digan los demás hace que ellos mismos vivan en una agonía y en una presión que ellos a lo mejor no quieren ser tan estrictos pero lo acaban siendo.»(GD-K)

«La invisibilidad es honor para la familia.» (E2)

Les famílies també tenen por que les filles coneguin món. Fer sortides els aporta coneixement i **informació** i els pot fer qüestionar-se valors i desitjar més llibertat i autonomia. Així, algunes famílies veuen la participació i les sortides com una amenaça. Això també passa amb l'ús del telèfon mòbil i internet, als quals no tenen accés la majoria de noies amb qui s'ha dut a terme l'observació. El mòbil les connecta amb l'exterior i els aporta coneixement i per això moltes famílies no permeten que en tinguin un:

«La información es peligrosa para las mujeres. Cuando una mujer está bien informada sabe sus deberes y derechos, la sociedad machista tiene un desafío porque piensa que ella no es fácil.» (E2)

«Tener un móvil en la mano y tener disponibilidad de wifi también es un desafío grande.» (E2)

«La Q (alumna) creu que no li donaran un mòbil perquè a l'Índia les noies no toquen el mòbil.» (DC 06/05)

«La H (alumna) ha dit que internet ensenya i que és com una escola i per això alguns pares no volen que les filles tinguin mòbil ni mirin internet. Aquesta reflexió ha deixat mut al grup de companyes.» (DC 06/05)

«Aquestes setmanes la U (alumna) manté el mòbil en secret a casa, guardant-lo i amagant-lo per tal que ningú sàpiga que en té un. Explica que si el pare s'assabenta s'enfadarà molt amb ella perquè no permet tenir mòbil a ella, ni a les seves germanes ni a la seva mare.» (DC 12/02)

Segons els resultats, la manca de llibertat que pateixen les filles no coincideix amb la realitat del Pakistan i l'Índia, on sembla que la figura femenina cada vegada és més autònoma, lliure i participativa. Tanmateix, quan aquestes noies i dones arriben a societats multiculturals, sovint es produeix un **tancament cultural** que les limita com a individus amb l'objectiu de preservar una **identitat** cultural que en molts casos no s'ajusta a la identitat d'algunes noies i dones que viuen actualment en aquests països:

«Aquí encara ens tanquem més en uns prejudicis o un cercle viciós.» (E1)

«Vivimos en un bucle cultural, que quizás en Paquistán ya no pasa.» (GD-K)

«Quan tu arribes a una ciutat amb identitats culturals i trets culturals

molt diferents als teus, la por a perdre la teva identitat cultural fa que et facis més rígid per no perdre-la davant d'aquest risc. I aquí no passa aquesta evolució que potser al país d'origen si que ja s'ha fet.» (GD-MC2)

«El problema que passa aquí és que la gent s'ha quedat al Pakistan que van deixar, i no han avançat. Això m'ho va dir una noia d'allà que havia vingut a fer un doctorat a Barcelona. (...) Ella em deia que jo, que fa molts anys que visc aquí, semblava que parlés d'un Pakistan de 15 anys enrere. O sigui, ella era més moderna que jo de pensament en algunes coses i jo era més conservadora.» (E1)

L'element emocional i el procés d'**adaptació** a la societat d'acollida també influeix en la participació. A vegades se senten aïllades i sense amistats, i decideixen per voluntat pròpia no participar en sortides o celebracions:

«La escuela no era algo muy cómodo, yo era la única chica pakistaní (…), era como un sentimiento de mucha soledad.» (E1)

Segons el resultats, manca un apropament de les famílies al centre educatiu, i un apropament de les institucions a aquests grups culturals. Els prejudicis i la desinformació enforteixen l'allunyament entre la població nouvinguda i la societat d'acollida. La societat sovint té una idea **etnocèntrica** del concepte de participació però cal recordar que cada persona viu la seva identitat cultural d'una manera diferent. Sovint els instituts, les entitats de lleure i els barris ofereixen activitats que no incorporen una perspectiva intercultural ni de gènere, i això afecta a la participació d'aquestes noies, les quals en queden excloses perquè les famílies no s'identifiquen amb les activitats oferides:

«No se habla, no se trabaja, no se buscan medidas alternativas. ¿Por qué tienen que ir a la piscina si podemos buscar otro espacio que sea pactado previamente?» (GD-PEE)

«Nosaltres com a societat no estem permetent aquestes identitats culturals que tenen lloc al país on comenceu a viure.» (GD-MC2)

Les activitats que promouen la participació de les noies són aquelles en què hi ha un **reconeixement cultural** per part de la institució o el centre. Els resultats indiquen que quan elles se senten a gust i la família veu que la seva participació no implica perill, és més fàcil que s'hi vinculin i es generi un sentiment de pertinença. Les activitats treballades des d'una perspectiva intercultural també acaben amb èxit, i la figura d'una persona mediadora també facilita la participació:

«Es muy complicado que una persona participe si no hay un reconocimiento primero.» (GD-MC2)

«Han actuat fent un ball de Bollywood. (...) Es notava que estaven molt contentes.» (DC 23/04)

«No es que no quieran participar (…). Tiene que habilitarse un espacio y un reconocimiento institucional, una forma de escuchar distinta para que puedan participar.» (GD-PEE)

«La figura del mentor, una veïna del mateix país, que ja confiï en nosaltres, que ja ens conegui, doncs utilitzar-la de nexe. Ells confien molt més en els seus.» (GD-ACT)

La recerca indica que la família **és com una institució** (Yousafzai, 2018) i no totes són iguals. Existeix una **heterogeneïtat** dins d'aquests grups culturals que ve marcada per la classe social, la casta, el nivell d'estudis i els valors particulars de cada família. Algunes noies pakistaneses i índies veuen limitat el seu desenvolupament personal i social per motius familiars, però no sempre, sinó que hi influeixen altres factors, els quals indiquen que la situació requereix de la responsabilitat de tothom:

«I el meu pare em va dir: a tu que t'agrada ajudar (...), per què no muntes una associació? Per què no li expliques a la gent que estàs a l'abast de més persones?» (E1)

«Eren dones empoderades. Per tant, jo per sort o per desgràcia sempre he viscut un perfil d'una dona lluitadora. (...) Lluitadora, per tirar endavant reunint diners, de poder fer, no sé, permetre els teus capritxos.» (E1)

«Tots dos (mare i pare) quan nosaltres vam néixer van pensar en fer una escola comunitària al barri (...). Era aproximar una escola privada a gent pobre. I jo crec que aquesta sensibilitat i tal em ve dels pares. L'associacionisme, o sigui, he estat passant per aquests temes des de que he nascut.» (E1)

«És un fet comunitari, la participació, que hem de promoure a nivell de ciutat i a nivell d'apropament intercultural.» (GD-MC1)

En resum, es considera que els resultats obtinguts aporten informació rellevant socialment perquè donen a conèixer els factors que exclouen les noies pakistaneses i índies de la participació ciutadana i la seva percepció envers la situació, proporcionant dades sobre quines actuacions es poden promoure en un futur des de les institucions educatives i les entitats del barri per a resoldre el problema, generant un impacte pràctic per a la

transformació i millora de la realitat d'aquestes joves.

5. SIS ANYS DESPRÉS DE LA RECERCA

A partir dels resultats obtinguts al 2019 arran de la recerca «Participar, existir. Anàlisi dels factors que influeixen en la participació de les noies pakistaneses i índies», l'institut va incorporar canvis i accions amb l'objectiu de promoure la participació de les alumnes i les noies i dones vinculades al centre. Actualment, cinc anys després, i tal i com es mostra en aquest apartat, es confirma que les actuacions desenvolupades durant aquest temps han potenciat la participació femenina tant a l'institut com a la ciutat.

5.1 El projecte AFEX

A partir del novembre de 2019 es comença a implementar el projecte d'aprenentatge-servei AFEX-Aprenem Famílies en Xarxa amb el suport de Casa Àsia. Des de llavors una vuitantena de mares i dones familiars de l'alumnat, i també una trentena de joves voluntàries asiàtiques, han participat de manera activa a l'institut en aquest projecte.

El projecte AFEX consisteix que dones procedents de diferents països (principalment del Pakistan i l'Índia) aprenen llengua amb l'ajuda dels seus fills i filles o d'altres joves voluntàries de l'institut. Aquest projecte s'enfoca des d'una perspectiva de gènere, familiar i intercultural que enforteix les relacions intergeneracionals, apodera les dones d'orígens culturals diversos i facilita l'apropament de les famílies al centre.

És un projecte molt enriquidor per a les alumnes voluntàries, per a les mares aprenents, per a l'institut i per a la societat. És transformador per a tothom perquè fomenta les relacions interculturals a partir d'espais compartits amb joves i mares de diferents orígens. Així es promou un diàleg intercultural i intergeneracional que possibilita el coneixement dels altres i el reconeixement mutu. Aquest apropament entre cultures trenca prejudicis i estereotips, fomenta el respecte i el valor de la diversitat lingüística i cultural i enforteix la cohesió social. D'aquesta manera s'afavoreix la bona convivència al centre entre col·lectius de països diferents i es contribueix a desenvolupar aquests valors al barri i a la ciutat.

Concretament, a les mares i altres dones familiars pakistaneses i índies que venen a aprendre llengua, AFEX els aporta molts beneficis. La seva autoestima millora, es potencia la seva inclusió i es desenvolupa la seva competència lingüística. De fet, si recordem els elements que generen la ciutadania i la participació activa podem evidenciar com el projecte AFEX

aconsegueix potenciar els aspectes que s'han esmentat al marc teòric d'aquesta recerca:

- El dret de participació. A l'institut es considera important oferir a les mares el dret de participar en les activitats del centre (AFEX i altres) i a les joves voluntàries ser les seves professores perquè així les noies i dones d'aquests orígens es converteixen en agents i poden prendre decisions relacionades amb el seu entorn.

- La participació com a deure. Es percep que quan les mares aprenents i les joves voluntàries participen en activitats com AFEX el seu compromís s'incrementa. S'adonen que l'institut és un espai comú i la seva motivació i vinculació al centre s'enforteix.

- La participació com a instrument de millora personal. AFEX promou l'apoderament de les mares participants. És un element contra l'exclusió social, afavoreix les competències ciutadanes i millora l'autoconcepte. Així, doncs, quan les mares hi assisteixen, s'afavoreix la seva autoestima perquè s'adonen de la seva evolució en l'aprenentatge i se senten realitzades i apoderades (sensacions també viscudes per les joves voluntàries).

- La participació com a necessitat personal i social. AFEX impulsa la identitat cívica i fomenta les relacions interpersonals i el diàleg. Participant al barri i al centre es construeix una xarxa col·lectiva de valors i es crea el sentiment de pertinença. Així, doncs, quan s'ofereix a les mares i familiars participar a AFEX, estem contribuint a l'enfortiment de les seves habilitats no només comunicatives, sinó també socials i emocionals, i estem facilitant que se sentin valorades, visibilitzades i que desenvolupin un sentiment de pertinença envers l'institut i la societat que les acull.

En resum, AFEX s'ha convertit en una eina essencial per afavorir la participació de joves i dones índies i pakistaneses que abans no tenien presència a l'institut i a la ciutat.

5.2 Activitats, sortides i xerrades

Des que les mares pakistaneses i índies participen al projecte AFEX i les seves filles impulsen el seu aprenentatge, no només han vingut de manera regular per fer classe, sinó que AFEX ha afavorit també la seva participació en altres activitats i jornades especials realitzades a l'institut. Per exemple, des de fa quatre anys les mares s'encarreguen de liderar tallers de henna i de Bollywood al centre.

També han participat activament en sortides realitzades a Barcelona i a serveis de l'Hospitalet, com visites a la biblioteca i al mercat. En altres paraules, tal i com indiquen Alarcón i García (2021), «*aprendre la llengua facilita la implicació en la vida escolar i contribueix a la visibilització de les aprenents també en l'entorn social. És una aposta per la inclusió, la diversitat cultural i la cohesió social*» (p. 95).

A banda d'això, en els últims anys, des del centre s'ha promogut la visibiltització de dones d'origen pakistanès i indi referents. Per exemple, han conegut dones com Komal Naz, fundadora i directora de l'Associació Pakistaneses de Montcada i Reixac (PAKMIR) i de l'Associació Estudiants Catalans d'Origen Pakistanès (ECOP). També han pogut assistir a les xerrades de la guia turística i escriptora índia Manu Kaur, que ha estat convidada per l'institut. El fet de conèixer de prop la vida de persones com Komal Naz i Manu Kaur, motiva les noies i les dones d'origen pakistanès i indi a lluitar pels seus somnis, a esforçar-se per millorar i superar els obstacles personals, familiars i socials que limiten la seva participació.

5.3 Entrevistes i reunions

Durant els últims quatre anys a l'institut s'ha vetllat per afavorir la comunicació general amb les famílies d'aquestes noies. Una de les accions principals ha estat garantir que durant les entrevistes família-institut hi hagi la presència d'una persona de parla panjabi que en faciliti la comunicació.

Sovint passa als centres educatius que a les entrevistes només hi ve el pare o un familiar home, i només tenen una competència parcial de la llengua. Això dificulta molt la comprensió i que puguin expressar el que senten. Tanmateix, incorporant una persona de parla panjabi a les entrevistes s'ha facilitat que les mares també hi vinguin (en moltes ocasions que vinguin elles en comptes del pare), que elles tinguin veu, i que a través del diàleg s'hagi pogut explicar la necessitat que les seves filles puguin apuntar-se a fer activitats extraescolars. Sense el suport d'una persona de la mateixa comunitat que ajudi amb la comunicació en les entrevistes és difícil impulsar la participació de les alumnes i les noies pakistaneses i índies.

A banda d'això, des de fa quatre anys a l'institut es realitza una reunió anual per a famílies nouvingudes sobre estudis postobligatoris amb traducció en panjabi i altres llengües. L'objectiu és facilitar que les mares i altres familiars d'origen pakistanès i indi vinguin a la reunió, la comprensió sigui efectiva i per tant la reunió sigui útil. És essencial que coneguin les opcions d'estudis postobligatoris que tenen les seves filles per així garantir que continuaran estudiant.

Garantir la presència de les mares a les entrevistes i les reunions amb l'institut està afavorint la participació femenina d'origen pakistanès i indi al centre. Les mares i les famílies se senten valorades i reconegudes, comprenen què passa, enforteixen els vincles amb l'institut i això facilita que les famílies perdin la por i deixin participar les seves filles en activitats no acadèmiques. D'aquesta manera, amb la col·laboració de persones que ajuden en la traducció, juntament amb una estreta coordinació amb les entitats del barri, s'ha aconseguit que les noies s'apuntin a activitats en horari extraescolar.

5.4 Projecte El Criquet Uneix i l'equip femení de L'Hospitalet Cricket Club

Des del curs 2017-2018, a l'institut s'està implementant un projecte d'aprenentatge-servei anomenat El Criquet Uneix. El projecte consisteix que un grup d'alumnes de l'Índia, Pakistan, Bangladesh i Nepal ensenya aquest esport a la resta de companys i companyes a classe d'Educació Física. Des d'una perspectiva intercultural i de gènere el projecte apodera l'alumnat d'origen pakistanès i indi a través de l'esport.

Amb el pas dels anys el projecte s'ha anat enfortint i ha promogut la participació i l'autoestima de tot l'alumnat del grup motor, especialment de les noies pakistaneses i índies. Tal i com s'explica des de l'institut a l'entrevista que els va realitzar l'associació Coopolis per a la revista *Desafiant la segregació*, el projecte «facilita el diàleg intercultural entre alumnes de diferents orígens, genera vincles entre joves, i afavoreix el trencament de prejudicis culturals i de gènere. Potenciar accions i projectes des d'una perspectiva intercultural i interseccional és clau en contextos multiculturals i plurals, i en aquest cas l'esport és l'eina que utilitzem per impulsar aquests valors» (p. 5).

Des de l'institut han observat com a través de projectes com El Criquet Uneix s'impacta positivament en l'àmbit social perquè es promou la cohesió i la convivència, i s'enforteix l'autoestima, les habilitats comunicatives i la confiança del grup motor. Quan comparteixen el seu esport amb altres companyes i companys la seva seguretat creix, es promou el diàleg i el coneixement (i reconeixement) mutu, potenciant els vincles entre joves i el respecte envers la diversitat cultural. Aquests aspectes s'evidencien al reportatge «A fons. Criquet al Rubió i Ors», que va gravar TV L'Hospitalet al 2023.

Arran de la implementació d'aquest projecte durant set anys i amb el suport de la Federació Catalana de Criquet l'any 2023, un grup d'aquestes noies va començar a entrenar en aquest esport en horari extraescolar i en caps de setmana. Els beneficis eren tan alts a nivell personal, emoci-

onal i social per a les joves i els joves participants que es va decidir crear un club esportiu a la ciutat: L'Hospitalet Cricket Club (L'HCC).

Des de llavors, l'equip femení de L'HCC, format per jugadores d'origen indi i pakistanès, i també d'altres orígens, ha anat enfortint-se gradualment influint molt positivament en la vida d'aquestes noies. Gràcies al seu esforç i el suport de l'institut, el club i les seves famílies, la seva participació està sent possible i les jugadores han evolucionat molt.

Des del 2023 han participat en diverses entrevistes a televisió, en articles i revistes. A més, han aconseguit guanyar la Lliga Femenina Catalana 2024 i també la 2025, algunes han participat a la Lliga Espanyola, quatre d'elles formen part de la Selecció Catalana i una forma part de la Selecció Espanyola. Aquesta evolució ha fet que aconsegueixin tenir una visibilitat important al seu barri, a la ciutat i més enllà de l'Hospitalet. S'està donant veu als seus progressos, als seus èxits i als obstacles als quals s'han hagut d'enfrontar per arribar-hi. Tal i com s'indica a l'article del diari *Ara* (2024), «aquestes noies estan trencant amb algunes males idees». La seva participació en aquest àmbit esportiu està aconseguint transformar les seves vides.

Figura 2: L'equip femení celebrant que s'han convertit en campiones de la Lliga de Criquet 2025. Font: L'Hospitalet Cricket Club

De fet, tal i com també s'explica en una entrevista realitzada per Televisió de l'Hospitalet (2024) a dues jugadores índies, a l'equip femení no només hi ha jugadores d'aquests orígens, sinó també de països de l'Amèrica Llatina, Àfrica i Catalunya. D'aquesta manera, quan entrenen i juguen interaccionen noies de diferents orígens, amb pensaments diferents però amb grans vincles entre elles, cosa que evidencia una mostra de convivència i cohesió social. Tal i com es ressalta a l'entrevista de la revista *Desafiant la segregació* (Coopolis, 2024), «entre les jugadores s'ha generat una xarxa de confiança, suport mutu i sororitat molt potent. S'ha creat entre elles una relació molt forta» (p. 5).

Durant l'entrevista l'institut i L'HCC donen a conèixer els beneficis que està aportant la participació de les noies pakistaneses i índies que hi juguen, afirmant que per a elles «ha representat una obertura al món perquè a partir d'aquell moment (...) van convertir-se en jugadores d'un equip, repercutint positivament en la seva dimensió personal, emocional i social més enllà de l'institut» (p. 6).

Al 2025 Casa Àsia atorga a L'HCC el Premi en la categoria Diversitat i Inclusió. Durant la intervenció a la cerimònia de lliurament de premis a Madrid una jugadora explica que «al principio mis padres no me dejaban jugar porque soy una chica, pero ahora están muy orgullosos de mí y de todo lo que estoy consiguiendo» (minut 59:40). Aquestes paraules simbolitzen una mostra de com la participació en esports com el criquet està generant un canvi molt positiu en la vida d'aquestes joves.

Figura 3: Dues jugadores de l'equip femení abans d'un partit de Lliga de la temporada 2024. Font: L'Hospitalet Cricket Club

6. CONCLUSIONS

Els resultats de la recerca de 2019 qüestionen si el concepte de participació com a generador d'elements positius en el desenvolupament personal i social és realment complet i aplicable a tots els contextos socials. La participació és promotora d'inclusió i convivència, de compromís i solidaritat, d'identitat i d'apoderament ciutadà, però després d'analitzar els resultats, es pot concloure que aquesta concepció de la participació és parcialment etnocèntrica, per tal com no té en compte que la participació també genera neguits, preocupacions, conflictes i desequilibris en les estructures familiars d'algunes noies pakistaneses i índies. És a dir, per a algunes famílies provinents de l'Índia i el Pakistan la participació és, primer de tot, sinònim d'amenaça i de perill.

No podem jutjar l'entorn familiar o cultural de les noies pakistaneses i índies o pretendre que participin en la societat d'acollida sense conèixer prèviament quines són algunes de les característiques de la seva cultura. Per això, resulta essencial escoltar les persones per poder entendre què necessiten i així facilitar l'adaptació i el desenvolupament personal i social de cadascú. Si no s'escolta ni ens comuniquem amb aquests grups culturals, i només s'actua des d'una perspectiva etnocèntrica sense tenir en compte l'alteritat, estem limitant les oportunitats de participació a les seves filles (a la nostra ciutadania).

Es fa necessària una responsabilitat social general amb la qual tant les famílies, com el professorat, com les entitats, com el barri i les institucions s'impliquin en un diàleg i treball en xarxa per dissenyar activitats i projectes que realment incloguin una perspectiva intercultural i de gènere que promogui la participació d'aquestes noies.

Promoure la participació de les noies i dones pakistaneses i índies als centres educatius i al barri és possible. L'institut on s'han incorporat els canvis n'és una clara mostra. Si des de l'àmbit educatiu i del lleure en particular, i des de l'àmbit institucional en general, es volen generar canvis per facilitar la cohesió, la convivència i el benestar de tothom en una societat plural i multicultural com l'actual, cal promoure la participació de tothom. En aquest cas, cal promoure la participació dels grups culturals provinents de l'Índia i el Pakistan, i en concret la de les noies d'aquest origen, ja que la participació ciutadana és clau per a la transformació social, i les noies i dones pakistaneses i índies, com a ciutadanes que són, tenen el dret de participar a la nostra societat. Per tant, mitjançant el reconeixement de la diversitat cultural cal donar oportunitats i facilitats per promoure la seva participació en l'entorn.

En resum, la participació és un fil de llum en societats multiculturals. És a dir, davant de contextos de diversitat cultural, la participació ciutadana

es converteix en un element clau per al desenvolupament personal i social dels seus ciutadans i ciutadanes, per a la construcció de la identitat i la personalitat de les noies pakistaneses i índies. La societat d'acollida ha de deixar de mirar-se a si mateixa de forma etnocèntrica, perquè existeixen altres persones, identitats i cultures que també reflecteixen la realitat. En aquest sentit, les noies pakistaneses i índies són part de la societat, també existeixen i hem d'intentar fomentar la seva participació en clau intercultural i de gènere.

7. BIBLIOGRAFIA

Alarcón, Sandra i García, Elena (2021): «L'acollida de les famílies nouvingudes a l'institut a través del projecte AFEX. Aprenem, família en xarxa» a Roldán, Enric i Vallecillos, Pep (coords.), *Ben(nou)vingut. Bones pràctiques d'acollida a L'Hospitalet de Llobregat.* L'Hospitalet, CELH, p. 87-96.

Ballart, Jordi (2024): «El criquet, un esport que uneix» [en línea] revista *Des de ja,* núm. 9, p. 25-27. Disponible a: https://archive.org/details/des-de-ja-9-web-ok/page/24/mode/2up

Bansal, Parul (2013): *Youth In Contemporary India. Images of identity and social change.* New Delhi, Springe. https://doi.org/10.1007/978-81-322-0715-3

BETEVÉ (2024): *La primera lliga femenina ja és una realitat.* Disponible a: https://beteve.cat/esports/la-primera-lliga-femenina-catalana-de-criquet-ja-es-una-realitat/

Campos, Guillermo i Lule, Nallely (2012): «La observación, un método para el estudio de la realidad». *Revista Xihmai VII* (13), p. 45-60. Disponible a: https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3979972

CASA ÀSIA (1/07/2025): «Ceremonia de entrega de los premios Casa Asia» [vídeo]. Disponible a: https://www.youtube.com/watch?v=5dTvHtSFGnM

Cazado, Gabriel (2024): «Es consolida el projecte de L'Hospitalet Cricket Club. L'equip femení aspira a competir a curt termini», a *TV L'Hospitalet.* Disponible a: https://lhdigital.cat/noticies/es-consolida-el-projecte-de-l-hospitalet-criquet-club/

Phoolan, Devi (1996): *Jo, Phoolan Devi, reina dels bandits.* Barcelona, Columna.

Escudero, Sergi (2024): «Aquestes noies estan trencant amb algunes males idees», diari *Ara*, núm. 5026, p. 36-37. Disponible a: https://drive.google.

com/file/d/1PXhjz6gzMlJoBlaRvuvbbS04jNTwc_Tr/view

Femenías, Maria Luisa (2007): Multiculturalismo y paradojas de la identidad. En Amorós, C. i Posada, L. *Feminismo y multiculturalismo*. Madrid, Instituto de la Mujer, p. 31-47.

Folgueiras Bertomeu, Pilar (2008): «La participación en sociedades multiculturales. Elaboración y evaluación de un programa de participación activa». *RELIEVE* (Universidad de Valencia) 14 (2), p. 1-16. Disponible a: http://www.uv.es/RELIEVE/v14n2/RELIEVEv14n2_4.htm

— *(*2009): *Ciudadanas del mundo. Participación activa de mujeres en sociedades multiculturales.* Madrid, Síntesis.

Goicoechea, Maria Ángeles i Clavo, Josefina (2014): *Mujeres que miran a mujeres. La comunidad pakistaní.* Logroño, Universidad de La Rioja.

IDESCAT. *Població estrangera per nacionalitat i sexe, 2024*. Generalitat de Catalunya. Disponible a: https://www.idescat.cat/pub/?id=censph&n=6000&geo=mun:081017

Kapadia, Shagufa (2017): *Adolescence in Urban India. Cultural Construction in a Society in Transition.* New Delhi, Springer.

Kaur, Manu (2021): *Los mundos de Kaur.* Barcelona: autoedición.

Luna, Esther (2010): *Del centro educativo a la comunidad: un programa de aprendizaje-servicio para el desarrollo de ciudadanía activa.* (Tesi doctoral). UB, Barcelona. Disponible a: http://hdl.handle.net/2445/42480

Marín, Ángeles (2002): La construcción de la identidad en la época de la mundialización y los nacionalismos. En Bartolomé, M. (coord.) *Identidad y ciudadania.* Madrid, Narcea Ediciones, p. 11-49.

Novella, Anna i Trilla, Jaume (2001): Educación y participación social de la infancia. En *Revista Iberoamericana de Educación* (26). Disponible a: https://rieoei.org/historico/documentos/rie26a07.htm

Oraisón, Mercedes (2016): «La participación como generadora y garante de democracia y ciutadania». *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social (RIEJS), 5* (1), 89-107. doi:10.15366/riejs2016.5.1

Palou, Berta (2010): *La integración de la juventud de origen magrebí en Cataluña.* (Tesi doctoral). UB, Barcelona. Disponible a: http://hdl.handle.net/2445/42472

Parareda, Alba (2018): *Aprenentatge democràtic i ciutadania a través de la participació de quatre joves: una perspectiva narrativa.* (Tesi doctoral). Vic, Universitat de Vic. Disponible a: https://www.tesisenred.net/handle/10803/461856

Petit, Amelia (2005): «La participación desde el enfoque de género». En revista *Cuadernos Electrónicos de filosofia del derecho, 12.* Disponible a: *https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1307313*

Qamber, Rukhsana (2002): *El alma en paz: la mujer pakistaní en la tradición y la actualidad.* Barcelona, PPU.

Rodríguez, Francisco (2024): «Criquet per superar barreres», *En Línia*, núm. 125, p. 3. Disponible a: https://liniaxarxa.cat/linialh/wpcontent/uploads/sites/64/LiniaLH_125.pdf

Sánchez, Ana (2006): La identidad de género en el marco de la escuela intercultural. A: Cobo, R., *Interculturalidad, feminismo y educación*. Madrid, Libros la Catarata, p. 55-76.

Schylander, H. (2017): *Girls' equal participation in education. Period.* Uppsala University, Estocolm. Disponible a: http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1149671/FULLTEXT01.pdf

Sen, Amartya (2007): *India contemporánea. Entre la modernidad y la tradición.* Barcelona, Editorial Gedisa.

Sore, Maritza (2024): «Interculturalitat en els barris: l'esport com a motor de transformació» a *Desafiant la segregació: Pràctiques interseccionals educatives per a vides sense discriminació.* Barcelona, p. 5-7. Disponible a: https://www.bcn.coop/wp-content/uploads/2024/10/BBPP_Desafiant_la_segregracio.pdf

Soriano, Encarnación (coord.) (2009): *Vivir entre culturas: una nueva sociedad.* Madrid, La Muralla.

Suberviola, Iratxe i Chocarro, Edurne (2014): La inclusión del alumnado pakistaní en la educación formal. En Chocarro, E. i Sáenz, M.C., *Oriente y occidente. La construcción de la subjetividad femenina.* Logroño, Universidad de La Rioja, p. 27-42.

TELEVISIÓ DE L'HOSPITALET (2020): «A fons. AFEX, classes per a mares del Rubió i Ors» al programa *Aula*. Disponible a: https://lhdigital.cat/video/clip-aula-lh-5-de-febrer-a-fons-afex-classes-per-a-pares-i-pares-del-rubio-i-ors/

—(2023): «A fons. Criquet al Rubió i Ors» al programa *Aula.* Disponible a: https://lhdigital.cat/cultura/clip-aula-lh-a-fons-criquet-al-rubio-i-ors/

—(2024): «L'equip femení de criquet» al programa *Aula*. Disponible a: https://lhdigital.cat/educacio/aula-lh-13-de-marc-lequip-femeni de-criquet-de-linstitut-rubio-i-ors/

—(2025): «L'Hospitalet Cricket Club premiat a Casa Asia, entrevistem tres membres» al programa *L'H En Joc*. Disponible a: https://lhdigital.cat/esports/clip-lh-en-joc-07-07-2025-poliesportiu-lhospitalet-cricket-club-premiat-a-casa-asia-entrevistem-tres-jugadors/

Yousafzai, Malala (2013): *Jo soc la Malala.* Madrid, Alianza Editorial.

Yousafzai, Ziauddin (2018): *Let her fly.* London, Penguin Random House.